

Proefsleuvenonderzoek Berlaar-Brassoi



Kaat De Langhe

RUBEN WILLAERT bvba
Afdeling Archeologie

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: Kaat De Langhe

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: RO-Vlaanderen, Onroerend Erfgoed

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, augustus 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

| | |
|--|----|
| Inhoudsopgave | 2 |
| 1. Algemeen | 3 |
| 1.1. Inleiding | 3 |
| 1.2. Situering | 4 |
| 1.2.1. Lokalisering..... | 4 |
| 1.2.2. Bodemkundige gegevens..... | 5 |
| 1.2.3. Historische gegevens | 5 |
| 2. Methodiek..... | 6 |
| 2.1. Vooropgestelde strategie | 6 |
| 2.2. Onderzoeksmethode | 6 |
| 3. Resultaten | 7 |
| 3.1. Algemene waarnemingen | 7 |
| 3.2. Stratigrafie | 8 |
| 3.3. Archeologische gegevens | 9 |
| 4. Evaluatie en advies..... | 10 |
| BIBLIOGRAFIE | 11 |
| BIJLAGEN..... | 12 |
| 1. Overzichtsplan..... | 12 |
| 2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven | 13 |
| 3. Sporenlijst..... | 13 |

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in La Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek te Berlaar (Brassoi) vond plaats ter hoogte van de Smidstraat en de Brassoi. Dit terrein wordt in de nabije toekomst verkaveld door CV De Zonnige Kempen. Vanwege de hoge archeologische verwachting werd voorafgaand de verkaveling een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in opdracht van het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Het onderzoek werd uitgevoerd door Ruben Willaert bvba³. In het kader van dit project werd een archeoloog (Kaatje De langhe) aangenomen. Het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Alde Verhaert) stond in voor de administratieve begeleiding van het project. Het onderzoek kreeg de opgravingsvergunning 2008/150/28575. Het plangebied kreeg de werkcode BEO8BR.

De voorziene termijn bedroeg 2 werkdagen: 1 dag terreinwerk en 1 dag verwerking. Het proefsleuvenonderzoek startte op maandag 18 augustus 2008 en werd afgerond op 19 augustus 2008.

¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Bloemisterijstraat 6, 8340 Sijsele. Website: www.rubenwillaert.be.

1.2. Situering

1.2.1. Lokalisering



Figuur 1 Topografische kaart van Berlaar met ligging van het plangebied

Het plangebied brassoi ligt in het zuiden van de gemeente Berlaar en wordt in het noordwesten begrensd door de Smidstraat. Het terrein heeft een oppervlakte van ca. 5400 m².



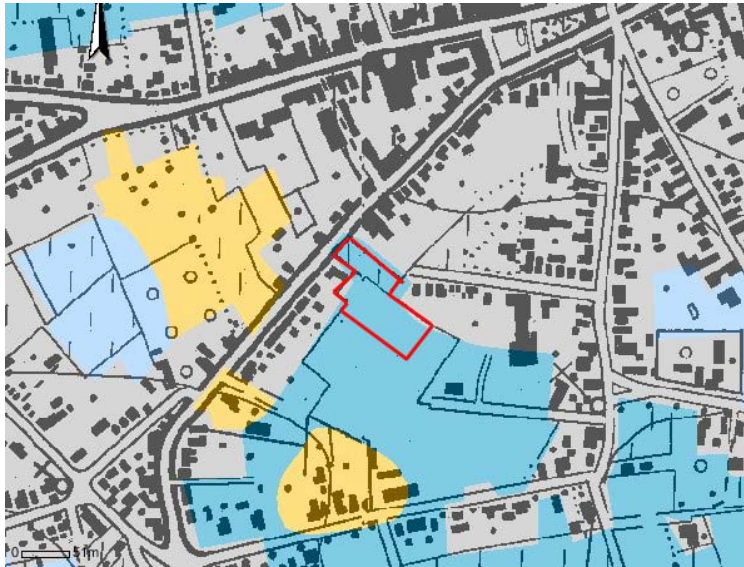
Figuur 2 Kadasterkaart Berlaar, plangebied Brassoi.

Op de kadasterkaart⁴ heeft het plangebied de perceelsnummers 39z4 en 52x5

⁴ 1ste afdeling, sectie D.

1.2.2. Bodemkundige gegevens

Volgens de Bodemkaart van België⁵ komt in het plangebied hoofdzakelijk een *vochtige zandbodem met een dikke antropogene humus A horizon (SCM(b))* voor, een mogelijke variant is de *gevlekte textuur B horizon*; in het noorden van de site kan er mogelijk al een overgang zijn naar een *zandleemcomplex*. Observaties op het terrein wezen hoofdzakelijk op een natte zandbodem.



Figuur 3 Het plangebied op de bodemkaart⁶

1.2.3. Historische gegevens⁷

De oudste sporen van menselijke aanwezigheid in de gemeente Berlaar verwijzen naar de Ahrenbergcultuur (8000 v. Chr.), terwijl de eerste vermelding van "Berlaer" dateert van 1180. Oorspronkelijk was het een heerlijkheid in handen van de familie Berthout, heren van Mechelen, deel uitmakend van het Land van Mechelen. Er zijn geen gegevens beschikbaar over de geschiedenis van het plangebied.

⁵ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

⁶ <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

⁷ Gebaseerd op <http://paola.erfgoed.net>

2. Methodiek

Bij een archeologische inventarisatie wordt getracht inzicht te krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein. De meest aangewezen manier om het onderzoeksgebied te inventariseren, is door middel van een proefsleuvenonderzoek. Hierbij worden verspreid over het gebied sleuven gegraven, die toelaten om een blik in de bodem te werpen. Deze sleuven worden onder archeologische begeleiding machinaal aangelegd en zijn ongeveer 50cm tot max. 1m diep. In totaal wordt op deze manier ongeveer 10 tot 12 % van het plangebied gesondeerd.

Het proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden volgens twee methodes. Bij het zogenaamde Lorraine-systeem worden proefsleuven met een lengte van 10m en de breedte van één kraanbak in alternerend raster uitgegraven. De afstand tussen de putten onderling en de rijen is telkens 10m. Bij de methode van continue sleuven worden lange proefsleuven ononderbroken over de volledige lengte van de percelen uitgegraven. De afstand tussen de rijen bedraagt max. 15m. In beide gevallen gebeurt de afgraving door een kraan met platte bak, waarvan de bakbreedte minstens 1,8m bedraagt en bij voorkeur 2m.

2.1. Vooropgestelde strategie

Voorafgaand aan het archeologisch onderzoek werden *Bijzondere voorwaarden archeologische prospectie met ingreep in de bodem, verkaveling Brassoï (Berlaar)* schriftelijk vastgesteld door het Agentschap RO Vlaanderen Onroerend Erfgoed. Deze technische bepalingen omvatten de kwaliteitsnormen waaraan het archeologisch onderzoek dient te voldoen.

2.2. Onderzoeksmethode

Voor het hele projectgebied werd geopteerd voor continue sleuven. Deze sleuven werden volgens een variabele as uitgezet, inspeliend op de terreinomstandigheden en de huidige perceelsindeling. In de praktijk kwam dit er op neer dat de sleuven overwegend in de lengterichting van de percelen kwamen te liggen. Sleuf 1 en 7 zijn noord/zuid georiënteerd, de rest is oost/west georiënteerd. In totaal werden 7 continue sleuven getrokken van variabele lengte. De kortste sleuf is sleuf 4 (59,98 m lang), de langste sleuf is sleuf 2 (147,64 m).

De afstand tussen de sleuven bedraagt maximaal 10m, afhankelijk van de lokale terreinomstandigheden en de aanwezigheid van perceelsgrachten. De werken in Brassoï werden zwaar gehinderd door de begroeiing van het terrein die voor het grootste deel uit bomen bestond. Bijgevolg was de ruimte om sleuven aan te leggen zeer beperkt. Tijdens het aanleggen van de sleuven werd besloten om toch een deel van de jongere bomen te rooien, wat natuurlijk zijn sporen naliet in de bodem. Het oostelijk deel van het plangebied was zo goed als ondoordringbaar en kon niet onderzocht worden.

Tijdens de aanleg van de proefsleuven werd door een kraan met platte bak de bovenliggende bouwvoor afgegraven tot op het archeologisch leesbaar niveau. In elke proefsleuf werd op een relevant sporenniveau, of indien dat niet aanwezig was, ter hoogte van de overgang tussen de humeuze bovenlaag en onverstoorde moederbodem, een vlak aangelegd. Het graven van de proefsleuven gebeurde steeds onder aanwezigheid en aangeven van een archeoloog.

De proefsleuven werden met een totaal station ingemeten en gekoppeld aan het landelijk coördinatennet. Waar sporen werden aangetroffen, werd het opgravingsvlak plaatselijk opgeschaafd om vervolgens de sporen zo optimaal mogelijk te documenteren. Dit hield in: fotograferen, (analoog) intekenen (schaal 1:100 voor sporen in proefsleuven) en beschrijven van alle aangetroffen sporen. In nagenoeg elke proefsleuf werd op regelmatige afstanden een bodemprofiel geregistreerd. Deze verzameling profielen laat toe een goede indruk te verkrijgen van de terreinopbouw van het gehele plangebied. De profielen werden hoofdzakelijk gefotografeerd.

3. Resultaten

3.1. Algemene waarnemingen

Het plangebied bestond uit braakliggende percelen, die omgeven werden door een intensief bebouwde zone. Perceel 52x5 werd in het zuidwesten begrensd door een weide. De percelen waren overgroeid met bomen en struikgewas. Het terrein was enkel toegankelijk voor de kraan via een smal stuk dat bestond uit struikgewas en een fietspad. Er moesten enkele bomen gerooid worden om op het terrein te geraken. Het uitzetten van de sleuven was problematisch door de toestand van het terrein, een deel van de bomen op het terrein moest gerooid worden om toch een minimum aan open ruimte te creëren, dit nam dan ook heel wat tijd in beslag.



Figuur 4 toestand van het plangebied

3.2. Stratigrafie

Profiel 1 kan dienen als referentieprofiel voor het projectgebied, aangezien ze het meest compleet is. Ze bestond uit een circa 30cm dikke ploeg/strooisellaag. Het ging om een sterk humeus, lemig zandsubstraat (= A-horizont). Hieronder bevond zich een 15- tot 20cm dikke bruin lemige zandlaag die intensief gebioturbeerd was (= B-horizont), deze bevatte slechts weinig antropogeen materiaal. Dit werd opgevolgd door geelgrijze matig fijne zanden met roestvlekken.



Figuur 5 westelijk bodemprofiel uit proefsleuf 1

In het noorden van het plangebied wordt de onderste zandlaag dunner, soms valt deze gebioturbeerde zandlaag zelfs weg en komt men onmiddellijk van de ploeglaag op de vaste grond (zie fig6).



Figuur 6 noordelijk bodemprofiel uit proefsleuf 2

3.3. Archeologische gegevens

In de proefsleuven werden slechts enkele sporen aangetroffen⁸. In sleuf 1 werden 4 sporen blootgelegd. Spoor 1 is vermoedelijk een afvalkuil, het spoor is gevuld met houtskoolspikkels, baksteenfragmenten met gele mortel, vrij dikke stukken rode ceramiek aan de binnen- en buitenkant bedekt met geel/bruine glazuur, een stukje van een stenen pijp en enkele kleinere fragmenten ceramiek. Spoor 2 bevat veel baksteen- en tegelfragmenten met gele mortel en zou een restant van een muur kunnen zijn, spoor 4 is waarschijnlijk een verlengde van spoor 2 en bevat eveneens baksteenfragmenten en gele mortel. Spoor 3 is vrij onduidelijk maar lijkt een grote gracht te zijn, mogelijk een verlengde van de gracht in sleuf 7 (spoor 4).



Figuur 8. proefsleuf 1 spoor 2

In sleuf 2 werden enkel recente sporen gevonden, spoor 1, 7 en 8 zijn greppels. Spoor 1 is vrij scherp afgelijnd, spoor 7 en 8 zijn vrij vlekkelig. De sporen bevatten geen vondstmateriaal. Spoor 2 is eveneens zeer scherp afgelijnd, spoor 3 en 4 zijn recente paalgaten. Spoor 5 en 6 zijn waarschijnlijk natuurlijk.

Sleuf 3 bevat enkel een greppel (S1) en een mogelijk paalgat (S2), dit laatste is waarschijnlijk eerder van natuurlijke oorsprong.

In sleuf 4 werd slechts één vlekkelig grijs spoor opgemerkt, hoewel de vorm en samenstelling ook doet vermoeden dat het om een natuurlijk spoor gaat.

Sleuf 5 en 6 waren steriel, in beide sleuven waren geen sporen zichtbaar.

Sleuf 7 bevat enkel een pijpleiding (S2) en een gracht (S4); spoor 1 en 3 werden opgemerkt als mogelijke kuilen maar zijn waarschijnlijk van natuurlijke oorsprong.

⁸ Voor een overzicht van de proefsleuven en sporen zie bijlage.

4. Evaluatie en advies

Het uitgevoerde waarderingsonderzoek liet toe om het plangebied op een statistisch verantwoorde manier bodemkundig en archeologisch te verkennen. Het merendeel van de sporen zijn subrecent tot recent, er werd ook geen plaggenbodem aangetroffen. Aangezien er geen relevante sporen werden aangetroffen, wordt er geen vervolgonderzoek aanbevolen. Het perceel ten zuidwesten van het plangebied zal na verloop van tijd ook verkaveld worden; het is aan te raden om dit perceel tijdig te laten onderzoeken.

BIBLIOGRAFIE

Internetbronnen:

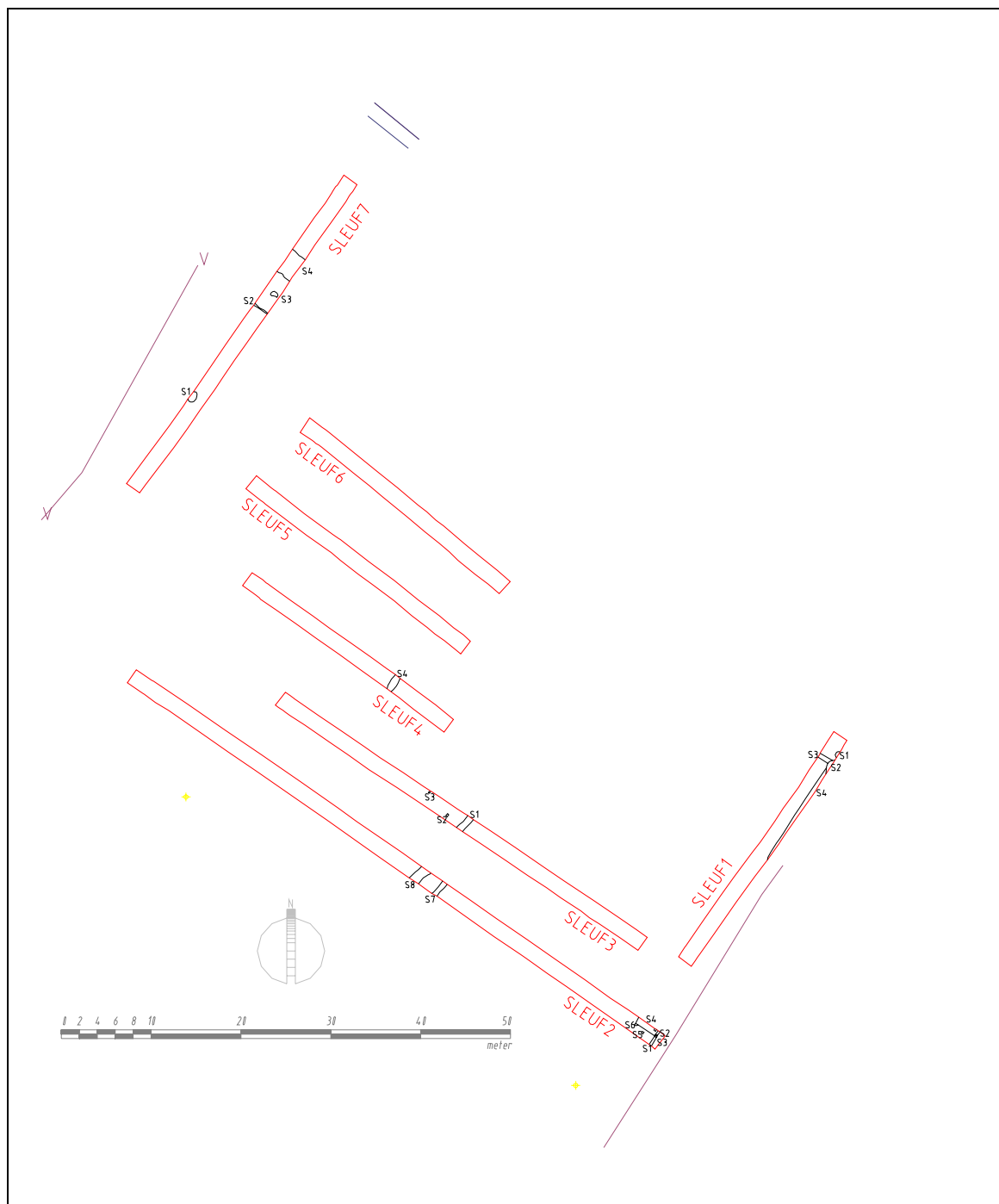
Bodemkaart: <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart>

Cultuurhistorisch ensemble

<http://paola.erfgoed.net/sdx/inventaris>

BIJLAGEN

1. Overzichtsplan⁹



⁹ Opgemeten door landmeter.

2. Omtrek en Oppervlakte van de proefsleuven

| Proefsleuf | Omtrek | EH | Oppervlakte | EH |
|---------------|----------|----|-----------------------|----|
| | | | | ha |
| 1 | 65.92 m | | 56.26 m ² | |
| 2 | 147.64 m | | 130.72 m ² | |
| 3 | 102.03 m | | 87.79 m ² | |
| 4 | 59.98 m | | 50.93 m ² | |
| 5 | 64.76 m | | 55.34 m ² | |
| 6 | 62.02 m | | 52.89 m ² | |
| 7 | 88.88 m | | 77.21 m ² | |
| Totaal | 591.23 m | | 511.14 m ² | |

3. Sporenlijst

| sleuf | spoornr | omschrijving | datering |
|-------|---------|---|-------------|
| 1 | S1 | Bruin, lemig zand houtskool, baksteen, ceramiek | (sub)recent |
| 1 | S2 | Donker bruin met gele vlekken, zand, grote brokken en volledige bakstenen met gele mortel | recent |
| 1 | S3 | Donker bruin en geel gevlekt, zand | recent |
| 1 | S4 | Zeer lang lineair spoor tegen de sleufwand, donkerbruin en geel gevlekt, brokken baksteen met gele mortel, zand | recent |
| 2 | S1 | Geel/bruin gevlekt, scherp afgelijnd, zand | recent |
| 2 | S2 | Grijsig donkerbruin zand, scherp afgelijnd | recent |
| 2 | S3 | Grijsig donkerbruin zand, scherp afgelijnd | recent |
| 2 | S4 | Donkerbruin, scherp afgelijnd, rechthoekig | recent |
| 2 | S5 | Vlekkelig donkerbruin zand, vierkant | natuurlijk |
| 2 | S6 | Vlekkelig donkerbruin/geel, afgerond | natuurlijk |
| 2 | S7 | Donkerbruin/zwart/geel gevlekt, lineair geen scherpe aflijning, zand | (sub)recent |
| 2 | S8 | Donkerbruin/zwart gevlekt, lineair, zand, vrij duidelijk afgelijnd zit ook in PS3 | (sub)recent |
| 3 | S1 | Donkerbruin/zwart/geel gevlekt zand, lineair zit ook in PS2 | (sub)recent |
| 3 | S2 | Donkerbruin, vierkant, zand | recent |
| 3 | S3 | Donkerbruin, zand, rond, scherp afgelijnd | recent |
| 4 | S1 | Lichtgrijs met donkerbruine vlekken, zand, grillige randen | natuurlijk |
| 7 | S1 | Licht en donker grijs gevlekt, vrij compact, zand | natuurlijk |
| 7 | S2 | Donkerbruin/zwart gevlekt, zand, baksteenspikkels | recent |
| 7 | S3 | Licht en donker grijs gevlekt, vrij compact, zand | natuurlijk |
| 7 | S4 | Vet, zwart, humeus zand, vrij breed, lineair | sub(recent) |